קדושים*

א. אין דעם אונטערשייד צווישן דער אזהרה „לא תגנובו" — בפרשתנו [1] — און דער אזהרה „לא תגנוב" אין עשה"ד [2], זאגט די גמרא [3] (און רש"י ברענגט עס דא אראפ) אז בפרשתנו רעדט זיך וועגן גונב ממון [4] און דער „לא תגנוב" פון עשה"ד רעדט וועגן גונב נפשות.

בנוגע דעם איסור גניבת ממון זאגן רז"ל [5] „כל הגונב" איז „כאילו עובד עבודת כוכבים".

דאס וואס רז"ל זאגן וועגן געוויסע עבירות אז דער וואס איז עובר אויף זיי איז „כאילו עובד עבודת כוכבים" [6] (וכיו"ב), איז מובן, וויסענדיק הדיוק בתכלית פון לשון רז"ל, אז דערמיט ווערט ניט נאר גאמיינט ארויסצוברענגען דעם חומר פון דער עבירה — אז זי איז אזוי הארב ווי די עבירה הכי חמורה, (וואס איז „עובד עבודת כוכבים"), נאר די עצם עבירה האט אין זיך אן ענלעכקייט צו ע"ז.

[נאכמער: באמת, האבן דאך אלע עבירות א שייכות צו ע"ז, ווי דער אלטער רבי איז מבאר בארוכה אין תניא [7] אז „לא יהי' לך" איז „כולל כל שס"ה מצות ל"ת" — וויל [8] דורך יעדער עבירה וואס מ'איז עובר אויפן רצון העליון ווערט מען בשעת מעשה [9] אפגעריסן פון אלקות אזוי ווי דורכן חטא פון ע"ז —

און ווי באלד אז צוזאמען דערמיט, וואס דאס (די שייכות צו ע"ז) איז א צד־השוה ביי אלע עבירות, גלייבט מען דאך אז די חז"ל האבן אויסגעטיילט באשטימטע חטאים אינעם סוג פון „כאילו עובד ע"ז" [10], איז דאך דאס גופא א באוויין אז אט די עבירות האבן אן ענין מיוחד אין זייער שייכות צו ע"ז].

דארף מען פארשטיין: וואס איז דא אין גניבה, וואס איז פון די מצוות שבין אדם לחבירו, וואס איז ענליך צו ע"ז [11]?

•) וסיום מס' סנהדרין.

1) יט, יא.

2) יתרו כ, יג.

3) סנהדרין פו, א. מכילתא יתרו שם.

4) ברמב"ם ריש הל' גניבה (בדפוסים שלנו) הביא הכתוב „לא תגנוב". אבל בחיבור מצוה רכד מעתיק ל' הרמב"ם „לא תגנובו". וכ"כ הרמב"ם בסהמ"צ מל"ת רמד ובמנין המצות בראש ספר היד „לא תגנובו". וכ"ה בטושו"ע חו"מ סי' שמח ס"ב (וראה רמב"ם רפ"ט שם). ובשו"ע אדה"ז הל' גזילה וגניבה סוס"ב „בבל תגנובו" ואכ"מ.

5) מס' שמחות פ"ב הי"א.

6) ליקוט כו"כ מרז"ל אלו — ראה תו"ש חי"ט מילואים ע' שא.

7) פ"כ ואילך.

8) שם פכ"ד־כה.

9) ועיין אגה"ת פ"ז.

10) ואולי י"ל שזהו דיוק אדה"ז באגה"ת פס"ז שעברות אלו „הן ממש כע"ז". וראה תניא ספכ"ב שמבאר במיוחד „ולכן אמרו רז"ל שגסות הרוח שקולה כע"ז ממש כו'" (אלא ששם מבאר שנקודה זו שישנה בכל העבירות מודגשת ובולטת ביותר בגסה"ר). וראה אגה"ק סכ"ה (קלח, ב) ביאור מרז"ל כל הכועס כאילו עובד עכו"ם.

11) מ"ש שם במס' שמחות „כל הגונב הרי זה שופך דמים" מובן בפשטות, דהרי נוטל חיי נפשו• (ראה תניא פל"ז — מח, ב). וראה לקמן הערה 44. וראה הגירסא והביאור דמרז"ל הנ"ל בחדא"ג מהר"ל לסוף סנהדרין.

•) וראה בגזילה — ב"ק קיט, א. רמב"ם הל' גזילה פ"א הי"ג. שו"ע חו"מ שסנ"ט ס"ג. נד' בלקו"ש קדושים תשמ"ט.

ב. וועט מען דאָס פֿאַרשטיין, ע"פ הביאור פון אַן ענין אין סיום מס' סנהדרין[12], וואו מען געפינט אַ חומר מיוחד ביי גניבה. די גמרא שטעלט זיך דאָרט אויף דעם וואָס עס שטייט אין דער משנה „ולא ידבק בידך מאומה מן החרם[13], שכל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם", און די גמרא זאָגט אויף דעם: „מאן רשעים אמר רב יוסף גנבי".

איז דאָ ניט פֿאַרשטאַנדיק — סיי אין דער קשיא פון דער גמרא סיי אין רב יוסף'ס תירוץ: א) וואָס פרעגט די גמרא אין סיום פון מס' סנהדרין „מאן רשעים" נאָכדעם ווי דער וואָרט „רשע" איז שוין דאָ בתנ"ך (כו"כ פעמים) און איז אַן ענין עקרי בהשקו"ט פון די פריערדיקע פרקים אין דער מסכת? ב) וואָס איז דער ענטפער אַז רשעים מיינט „גנבי" — יעדער וואָס איז עובר אויף א ל"ת ווערט דאָך אַנגערופן רשע (און איז פסול לעדות, ווי מ'האָט שוין פריער געלערנט[14])?

זיינען מפרשים[15] מבאר: היות אַז דער סיום המשנה קומט בהמשך צו דעם וואָס רעדט זיך פריער בנוגע עיר הנדחת, און אויך דער פסוק „ולא ידבק בידך מאומה גו' למען ישוב ה' מחרון אפו" שטייט בסיום הפרשה ווענען עיר הנדחת —

איז די שאלה: וואָס מיינט די משנה „כל זמן שהרשעים בעולם"? דאָס קען ניט מיינען די אנשי עיר הנדחת, ווארום די ווערטער „ולא ידבק גו'" שטייען אין פסוק נאָך די ווערטער „הכה תכה את יושבי העיר"[16], ד.ה. ס'רעדט זיך שוין נאָכדעם ווי מ'האָט מעניש געווען די אנשי עיר הנדחת און זיי זיינען שוין ניטאָ בעולם; און אין דעם באַשטייט די שאלה פון דער גמרא „מאן רשעים": ווענען וועלכע רשעים רעדט זיך דאָ בשייכות צו עיר הנדחת?

און אויף דעם ענטפערט רב יוסף: „גנבי", די וואָס האָבן גע'גנב'עט פון חרם — פון שלל פון עיר הנדחת, וואָס דאָס לערנט מען אָפּ פון פסוק „ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו", אַז כל זמן ס'זיינען דאָ די רשעים וואָס האָבן גענומען פון חרם, איז פאַראַן „חרון אף בעולם".

עס איז אָבער ניט פאַרשטאַנדיק: פאַרוואָס זאָגט רב יוסף דעם לשון „גנבי"? — די הדגשת הרשעות איז דאָך דאָ ניט אינעם חטא פון גניבה (סתם), נאָר אין דעם וואָס זיי האָבן גענומען פון חרם עיר הנדחת — האָט ער דאָך גע־דאַרפט זאָגן אַזאַ לשון וואָס איז מדגיש דעם עיקר חטא, ווי לדוגמא: „אלה שלקחו מן החרם", אַדער ע"ד לשון הפסוק „ידבק בידך מן החרם"[17]?

---

12) לפי הסדר שנדפסו בבבלי, וכ"ה דעת רש"י (ראה פרש"י ר"פ חלק. חכמת שלמה שם), מאירי, כלבו סו"ס מ', משא"כ לפי הסדר שבמשניות ובירושלמי הוא פרק יו"ד ופרק הנחנקין הוא פי"א. וכ"ה דעת הרמב"ם בפיה"מ (ראה בכ"ז תויו"ט, מלאכת שלמה ר"פ חלק).

13) ראה יג, יח.

14) סנהדרין כז, א. וגם בעובר על מ"ע (וגם באיסור דרבנן) מקרי רשע — ראה תניא פ"א. לקמן הערה 42.

15) ראה יד רמ"ה כאן. תו"ח (הובא בעץ יוסף לע"י). באר שבע כאן. ביאור הריי"ף לע"י. שאילת יעבץ ח"א סי' עט.

16) ראה שם, טז.

17) ודוחק לומר שההדגשה בנדו"ד היא „גונב את החרם", עפמש"כ במס' שמחות (פ"ב סה"ט) דהגונב את המכס ואת החרם כאילו עוע"ז כו' (ראה מהר"ץ חיות כאן), כי: א) אי"ז שייך להמדובר במשנה בעיר הנדחת דוקא ולהכתוב „ולא ידבק

— נאָכמער: בנוגע צו גניבה מן החרם — פון איסורי הנאה, איז דאָך דאָ אַ גאַנצע שקו"ט, אויב עס איז דאָ אין דעם דער גדר פון גניבה[18]. און הגם אַז מ'גענפינט דעם לשון „גונב את החרם"[19], און אַזוי שטייט אויך אין פסוק בנוגע צו עכן: „וגם גנבו"[20]; מיינט עס נאָר, אַז דער לשון גניבה קען זיך לייגן אויך אויף חרם[21] — אָבער אין ר' יוסף'ס ענטפער דאָרף דאָך אַרויסגעבראַכט ווערן (ניט דער פרט פון גניבה, נאָר) דער ענין פון חרם — איז פאַרוואָס זאָגט ער „גנבי" (און דערמאָנט אינ־גאַנצן ניט וועגן חרם)?

ג. דער ענין וועט זיין פאַרשטאַנ־דיק דורך מבאר זיין איינעם פון די שינויים אין די לשונות פון דער משנה און דער בריימא בסיום המסכת:

אין דער בריימא שטייט: „ת"ר רשע בא לעולם[22] חרון בא לעולם שנא־מר[23] בבוא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה רשע אבד מן העולם טובה באה לעולם שנאמר[24] ובאבוד רשעים רנה"; און איז מסיים „צדיק בא לעולם טובה באה לעולם שנאמר[25] זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו".

דאָס וואָס די בריימא איז דאָ מער מאריך ווי די משנה, איז מובן: די משניות האָט רבי מסדר געווען (ווי דער רמב"ם שרייבט[26] „קוצר מלי", „דבר קצר וכולל ענינים רבים": אָבער אין שפּעטערדיקן דור, ווען נתמעטו המוחין האָט מען זיך געמוטיקט אין דעם אופן ווי די ענינים זיינען אויסגעשטעלט אין די בריימות — מיט מער אריכות ופרטים, ראיות פון כתובים וכו', ווי מ'געפינט עס כמ"פ בש"ס, אַז די זעלבע ענינים וואָס שטייען אין דער משנה בקיצור קומען זיי אין דער בריימא באריכות ובפרטיות.

וואָס ס'איז דאָ ניט פאַרשטאַנדיק איז דער פאַרקערטער שינוי צווישן דער משנה און דער בריימא: דער לשון המשנה איז „חרון אף", און די בריימא איז מקצר און זאָגט „חרון" (סתם) —

בידך מאומה" שבהמשך לזה־, ב) הו"ל לר"י להדגיש העיקר (כבפנים) „גונב את החרם" וכיו"ב.

18) ראה כריתות כד, א (בשור הנסקל). רשב"א נדרים פה, א. ובר"ן שם (בשם הרשב"א). אבל ראה שו"ע אדה"ז סי' תלה קו"א סק"ב.

19) במס' שמחות שבהערה 17.

20) יהושע ז, יא. ראה בזה יד רמ"ה (ועד"ז בשושנים לדוד. הובא ב„ליקוטים" שבמשניות כאן). אבל מרד"ק (ועוד) בנ"ך שם משמע שכוונת הכתוב להדגיש שלא לקחו בפרהסיא כ"א בהסתר.

21) אבל לכאו' אינו מתאים להכניסם ע"ז בסוג „גנבי", וראה יד רמ"ה כאן: וה"ה בבני אדם שנהנין מן החרם דמקרי גנבי כו'.

22) הל' „רשע בא לעולם" — אף שצדיק ורשע לא קאמר (נדה טז, ב) י"ל, שהכוונה מעת שעובר

עבירות שאז נעשה רשע ובמילא בא רשע בעולם, וכמבואר לקמן בפנים.

גם י"ל, לכאורה, ע"פ משנ"ת: זורו רשעים מרחם (תהלים נח, ד) וכפי' רז"ל (יומא פג, א); וראה ג"כ רות רבה (עה"פ ג, יג. ועד"ז היא גירסת תוד"ה שובו חגיגה טו, א — בירושלמי) באלישע אחר שהריחה אמו כשהיתה מעוברת והוכרחה לאכול מאותו המין (מתקרובות ע"ז) שזה גרם שיצא לתרבות רעה. וראה ראב"ע למשלי יח, ג. ענף יוסף לע"י כאן מהשפת אמת.

אבל עפ"ז צריך לפרש „חרון בא לעולם" — רק ככח ולא בפועל.

23) משלי יח, ג.

24) שם יא, י.

25) בראשית ה, כט.

26) בהקדמתו לפיה"מ (ד"ה אחר כן ראה להסתפק).

•) ועפ"ז גם מובן שקשה לפרש (כביד רמה כאן) שהרשעים הוא רק מצד „גנבי", ומצד זה מביא „חרון אף", ועפמ"ש במס' שמחות שהובא בתחילת השיחה, וע"ד מ"ש בחדא"ג מהר"ל כאן. ובשאילת יעבץ שם וראה עיון יעקב כאן.

דממ"נ: אויב די בריית'א זאגט עס בהמשך צו דער משנה האט אויך די בריית'א געדארפט זאגן דעם לשון „חרון אף"; און אויב דאס איז בקשר צום פסוק וואס ווערט נאכדעם געבראכט אין דער בריית'א — ווערט דאך אין דעם פסוק ניט דערמאנט דער ענין פון „חרון"[27], און דער אויספיר פון „רשע בא לעולם" האט געדארפט זיין „רעה[28] באה לעולם" — בניגוד צום לשון וואס שטייט ווען „רשע אבד מן העולם טובה באה לעולם"?

ד. דער ביאור בזה:

עס איז דא אן אונטערשייד אין תוכן צווישן דער משנה און דער בריית'א: די משנה רעדט ווען עיר הנדחת, און אזוי אויך בסיום המשנה „ולא ידבק בידך מאומה מן החרם[29], שכל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם", ווערט דערמיט געמיינט דער חטא פון עיר הנדחת, דער חטא הכי חמור — ע"ז. און דערפאר זאגט די משנה דעם לשון „חרון אף בעולם", ווייל דער ביטוי „(חרון) אף" געפינט מען דווקא בשייכות צו ע"ז (ווי דער רמב"ם זאגט[30]).

אין דער בריית'א אבער רעדט זיך ניט ווען רשע פון חטא ע"ז (ובפרט אז מ'האט שוין מסלק געווען דעם יצר הרע פון ע"ז[31]), נאר ווען רשעים בכלל, ניט פון אזא סוג וואס לא שכיחא כלל (ווי חטא ע"ז, ובפרט — עהנ"ד) און דער־פאר הויבט אן די בריית'א מיטן לשון „רשע בא לעולם" — סתם א רשע וואס איז עובר אויף עבירות (אבער ניט אויפן חטא ע"ז) — ובמילא איז אויך רעכט דער לשון אין אויספיר „חרון (סתם) בא לעולם", ניט דערמאנענדיק דעם ווארט „אף", וואס קומט בשייכות צו ע"ז, כנ"ל, אין דער משנה*[31].

ס'איז אבער דא א תוכן משותף אין דער משנה און דער בריית'א: די משנה זאגט אז „כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם", אזוי אויך אין דער בריית'א איז דער מכוון פון „רשע בא לעולם חרון בא לעולם" (דער „חרון" קומט געמיינזאם מיט „רשע"), אז כל זמן ס'איז דא „רשע" איז דא „חרון" — ביז דער צייט ווען „רשע אבד מן העולם".

לפ"ז אבער שטעלט זיך די שאלה: בשלמא אין דער משנה איז מובן פאר־וואס ס'איז דא „חרון אף" בעולם „כל זמן שהרשעים בעולם", ווייל דא רעדט זיך בשייכות צו ע"ז און כל זמן ס'איז דא א מציאות פון ע"ז („חרם") איז אויך פאראן „חרון אף" (און ווי ס'שטייט אין ספרי[32]: „כל זמן שע"ז בעולם חרון אף

---

27) בתוספתא סוטה פ"י ה"א הוא באריכות יותר. וליתא שם „חרון בא לעולם" אלא „פורענויות באה כו'", ובהמשך לזה אי' שם „ואומר למען ישוב ה' מחרון אפו וגו' כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם אבדו רשעים כו'" (כל' המשנה שלפנינו). וראה לקמן הערה *31.

28) ראה גירסא זו בדק"ס.

29) כ"ה במשנה שלפנינו. ובכמה דפוסים וכ"ה בירושלמי — הובא במשנה גם המשך הכתוב: למען ישוב ה' מחרון אפו וגו' — ראה שינויי נוסחאות למשניות. דק"ס כאן.

30) מרנ"ח פ"ו. וראה מפרשי מרנ"ש שם. ובכל אופן מובן כאן, שהרי הפרשה מדברת בעיר הנדחת, חטא ע"ז.

31) יומא סט, ב.

*31) וזה שבתוספתא הובא הלשון „חרון אף" כבמשנה (ראה לעיל הערה 27), י"ל לפי שמדובר שם בכל סוגי רשעים, ובפרט החמור — ע"ז. בסגנון אחר: תוספתא זו כוללת בתוכה את המשנה כדמוכח מלשונה וכדמשמע גם מהאריכות בתוספתא. משא"כ הברייתא שבסנהדרין שהיא בקיצור (וברשע סתם), היא המשך והוספה על המשנה דקאי ב„חרון אף" דע"ז.

32) ראה יד, יח. הובא גם בפרש"י עה"ס.

בעולם"); אבער פארוואס זאל ביי אן־דערע חטאים פון „רשע (סתם) בא לעולם" פארבלייבן (און נמשך ווערן) דער „חרון" אויך נאך דער מעשה העבירה, ווען פעולת החטא איז שוין מער ניטא במציאות[33]?

ה. איז דער ביאור אין דעם: פון דעם וואס די משנה איז מדייק און זאגט „כל זמן שהרשעים בעולם וכו'" — און ניט ווי עס שטייט אין ספרי: „כל זמן שע"ז בעולם וכו'" — איז מוכח, אז לויט די משנה איז דער „חרון אף" ניט (נאר) צוליב דעם וואס ס'איז נאך פאראן (א מציאות פון) ע"ז („חרם") בעולם, נאר צוליב די רשעים וואס האבן עובר געווען אויף דעם חטא השייך לע"ז, וואס האבן עובר געווען אויף „ולא ידבק בידך מאומה מן החרם"[34] — אפילו ווען די חפצא פון חרם איז שוין ניטא במציאות.

אויף דעם פרעגט די גמרא: „מאן רשעים"; וואס פאר א סוג רשעים מיינט מען דא, וועלכע רשעות איז עס, וואס איז ממשיך דא דעם „חרון אף" פון ע"ז אויך נאכדעם ווי די ע"ז איז שוין ניטא?

און אויף דעם זאגט ר' יוסף „גנבי" — די משנה מיינט די רשעים וואס זייער פארבונדן־קייט מיט ע"ז איז דורך גניבה (פון שלל של עיר הנדחת); און וויבאלד ס'איז אינעם אופן פון גניבה, דערפאר איז „כל זמן שהרשעים בעולם — חרון אף בעולם", ווערט נמשך דער „חרון אף" אפילו ווען דער חרם איז שוין פארברענט געווארן און עבר מן העולם*[34].

ו. די הסברה אין דעם: דער איסור גניבה (אדער גזילה) האט אין זיך א חומר מיוחד דערמיט וואס עס איז א פעולה נמשכת, יעדער רגע וואס מ'קערט ניט אום די גניבה (וגזילה) איז מען עובר אויף „לא תגנובו" (און „לא תגזול").

דערמיט איז דער ראגאטשאווער[35] מבאר, דאס וואס דער רמב"ם[36] רעכנט די לאווין פון „לא תגזול" און „לא תגנוב" אין דעם כלל פון „לאו שניתן לתשלומין" און ניט אין דעם כלל פון „לאו שניתק לעשה": בא א לאו הניתק לעשה איז מען עובר אויפן לאו נאר בשעת מעשה העבירה, ובמילא אז די תורה האט געגעבן אן עשה צו מנתק זיין און מתקן זיין דעם לאו, מוז מען

---

33) לכאורה הי' אפי"ל שגם בזה חילוק בין המשנה להברייתא: במשנה „כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם אבדו רשעים כו'", והיינו שישנו כל זמן זה בעולם, ובברייתא איתא (לא „כל זמן", כ"א: הרגע אשר) „רשע בא לעולם", ולא נמשך החרון לאחר הזמן שבא —

אבל פשוט שאינו. וטעם שינוי הלשון — בהמשנה שמדובר בחרון אף של עיר הנדחת שה' לפנ"ז אומר „כל זמן כו' חרון אף בעולם", והיינו שהחרון אף שה' מקודם נשאר, ובברייתא מדובר ב„חרון" שבא בבוא הרשע. אבל פשוט שגם בברייתא הכוונה שהחרון ישנו כ"ז שהרשע בעולם.

34) ראה רמב"ם הל' ע"ז פ"ד ה"ז. סהמ"צ מל"ת כד. חינוך מצוה תסו.

*34) בבאר שבע כ' שהוקשה לר' יוסף לשון המשנה „כל זמן שהרשעים בעולם" ולא כבספרי „כל זמן שע"ז כו'". וע"ז מתרץ ר' יוסף „גנבי" — החומדים ליקח מן שלל העיר וגורמין שישאר בעולם שלל העיר עובד ע"א כו' ע"י"ש. אבל א) קשה (כנ"ל בפנים ס"ב) שלא הול"ל „גנבי", דמאי נפק"מ באיזה אופן לקחוהו. ב) לפ"ז גם במשנה הטעם להחרון אף הוא מצד ע"ז בעולם אלא שהרשעים גורמין שישאר, וא"כ העיקר חסר בלשון המשנה.

35) צפע"נ הל' תרומות (בהשמטות) נב, ג. השלמה ע' 63. הובא במפענ"צ פ"ה סל"ד. פי"ג ס"ד. וש"נ.

36) הל' סנה' פי"ח ה"ב.

זאָגן אַז דער תיקון איז חל למפרע אויף דער מעשה העבירה; אָבער ביי גניבה וגזילה איז מען עובר אויפן לאו כל זמן ער האָט ניט באַצאָלט, יעדער רגע פון זמן הפעולה אָן, און נאָכדעם — ס'איז אַ „פעולה נמשכת", ובמילא בשעת ער קערט אום (די גניבה וגזילה) איז דאָס נאָר אַ „לאו שניתן לתשלומין" — בהוה, ער זאָל מכאן ולהבא ניט עובר זיין (ס'ווערט נפסק די פעולה נמשכת), דאָס איז אָבער ניט מתקן דעם לאו בעבר [37].

ז. עפ"ז איז פאַרשטאַנדיק דער חידוש בנדו"ד: וויבאַלד אַז גניבה איז אַ פעולה נמשכת, ער איז יעדער רגע עובר אויף „לא תגנבו" כל זמן ס'ניט געווען די „תשלומין", קומט דאָך אויס, אַז אויך ווען דער חרם פון עיה"נ איז שוין ניטאַ — איז נאָך אלץ נמשך ביי די „גנבי" די רשעות פון פעולת הגניבה [38],

וואָרום מ'געפינט דאָך ניט אַז דאָס איז נאָר ביז מ'פאַרברענט דעם חרם.

און וויבאַלד די רשעות איז אַ פעולה נמשכת פון גניבת החרם פון עיר הנדחת — ע"ז — איז „כל זמן שהרשעים בעולם", זיי האָבן נאָך ניט תשובה געטאָן אויף דער גניבת ע"ז, איז אויך דער „חרון אף" פון ע"ז נמשך בעולם.

ח. און דאָס גיט אויך אַ הסברה אין דברי הברייתא „רשע בא לעולם חרון בא לעולם", אויך נאָך דעם עובר זיין די עבירה:

וויבאַלד די משנה רעדט דאָ ניט וועגן אַן אופן וועגן די מציאות פון ע"ז איז פאַראַן בעולם, נאָר וועגן המשך פון דער עבירה מצד דעם גברא וואָס האָט עובר געווען אויפן חטא פון גניבה:

ובמילא קען מען אָט די נקודה געפינען אויך ביי אַנדערע עבירות, אויך אפילו ביי די וואָס די מעשה העבירה איז ניט קיין פעולה נמשכת: בשעת אַ איד טוט אַן עבירה לייגט זיך גלייך אויף אים [39] די מצוה וחיוב צו טאָן תשובה אויף דער עבירה [40] — און כל זמן ער

---

37) וצע"ק איך מתאים ביאורו עם מ"ש הרמב"ם ריש הל' גזלה ואבידה ": אין לוקין על לאו זה (דגזילה) שהרי הכתוב נתקו לעשה . . זו מ"ע ואפילו שרף הגזילה אינו לוקה שה"ה חייב לשלם דמי' וכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו", (וכ"ה מסהמ"צ מל"ת רמה"). וראה שקו"ט באחרונים בדעת הרמב"ם באנציקלופדיה תלמודית ערך גזל. וש"נ. ואכ"מ.

38) בצפע"נ שם משמע (ובפרט ממ"ש במהד"ת עד, ד הובא במפענ"צ פ"ה סל"ג) דזה דהוי פעולה נמשכת הוא בנדון שהגזילה והגניבה הוי בעין. אבל ר"ל שזה רק לגבי החפצא הנגזל כו' דגוזלו בכל שעה, אבל לגבי הגברא שעובר על איסור גזילה וגניבה הוא דבר הנמשך גם אם לא הוי בעין, כ"ז שלא שילם.

39) ראה יומא (פו, א) עבר על מ"ע ושב כו' מוחלין לו כו' הרי מפורש דכל זמן שאינו שב לא נמחל לו וחסר כפרה וכו'. ובפרט ע"פ הבי' באגה"ת דהאור נעדר וכו', ועד"ז במל"ת וכו' ע"ש.

40) וכמשנ"ת (לקו"ש נשא תש"נ. חידושים וביאורים בש"ס סי"ח. נדפס גם בלקו"ב לתניא ח"ב ע' מ ואילך) שדעת הרמב"ם ואדה"ז היא שהתשובה היא מצוה חיובית, ולא כמש"כ במנ"ח (מצוה שסד) בדעת הרמב"ם.

ולפענ"ד (מהכרח ש"ס דיומא הנ"ל, מפשט כמה פסוקים, מסברא) דגם החולקין ע"ז — הוא רק בזה שאין נמנית במנין המצות (כ"א הוידוי שלה, ועד"ז

---

*) וזה שבהל' סנהדרין לא חילק הרמב"ם בלאו דלא תגזול אם הוי בעין או לא — ר"ל שסמך על מ"ש בהל' גזלה ואבידה **שלפנ"ז** (ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ו). וזה שגם בפיה"מ מכות פ"ג מ"א כ' בחלק השני „לאו שניתק לתשלומין אין לוקין עליו . . לא תגנוב . . **ולא תגזול**" ולא חילק בזה אם הוי בעין כו', הרי מסיים שם „שמי שעבר ועל לאו זה הוא חייב **בתשלומי ממון**".

**) בסהמ"צ שלפנינו: ואפילו בטל את העשה אינו לוקה לפי שהוא לאו ניתק לעשה לתשלומין, אבל בכתי' הערבי הוא: „לאו שניתן לתשלומין" — ראה ספהמ"צ הוצאת העליר וקאפאח.

האָט ניט תשובה געטאָן איז ער יעדער רגע עובר אויף דער מצות התשובה [41].

און דעריבער זאָגט די ברייתא „רשע בא לעולם חרון בא לעולם" אַז כל זמן ער הייסט נאָך „רשע [42] (בא לעולם)" — ביז ער טוט תשובה — איז אַלעמאָל „חרון (בא לעולם)"; און די ברייתא איז ניט מפרט אַן עבירה פרטית, מיינט עס די רשעות פון יעדער עבירה — אַז כל זמן עס ציט זיך דער העדר הקיום פון מצות התשובה ציט זיך אויך דער „חרון", אין אַן אופן תמידי [43].

ט. לויטן הסבר הנ"ל איז אויך מובן וואָס דער חטא פון גניבה איז בדומה צום חטא פון ע"ז מער ווי אַנדערע עבירות: כשם ווי מען געפינט ביי ע"ז, אַז אפילו נאָך די מעשה החטא, איז עס נאָך אַלץ גורם „חרון אף בעולם", ובלשון הספרי „כל זמן שע"ז בעולם חרון אף בעולם", ד.ה. אַז כל זמן ס'איז דאָ די מציאות פון ע"ז בעולם, ווערט כסדר נמשך חרון אף בעולם, אַזוי אויך ביים חטא פון גניבה, וויבאַלד ס'איז אַ פעולה נמשכת איז כל זמן דער גנב טוט ניט תשובה אויף דעם, איז ער כסדר ממשיך חרונו של הקב"ה בעולם.

משא"כ ביי אַנדערע עבירות, כאָטש אויך דורך זיי איז דאָ חרון בעולם (און אויך זיי האָבן אַ שייכות און ענליכקייט צו דעם חטא ע"ז), איז אַבער דער המשך החרון ניט מצד דער עבירה גופא, נאָר דערפאַר וואָס ער האָלט זיך אַפ פון מקיים זיין מצות התשובה, און ניט ווי ביי גניבה, וואָס די עבירה פון גניבה גופא איז אַ פעולה נמשכת כנ"ל [44].

יו"ד. עס בלייבט נאָך אַבער ניט פאַרשטאַנדיק: א) פאַרוואָס זאָגט רב יוסף „גנבי" נישט „גזלני", אַדער „גנבי וגזלני" — דער גדר פון פעולה נמשכת איז דאָך דאָ סיי בא גניבה און סיי ביי גזילה? ב) וואָס די ברייתא זאָגט „חרון בא לעולם" און ניט „רעה באה לעולם", וואָס איז דער היפך פון „טובה באה לעולם" וואָס ער זאָגט ביי „צדיק בא לעולם"? ג) „חרון" איז דאָך האַרבער פון סתם „רעה" — פאַרוואָס זאָלן די עבירות גורם זיין ניט נאָר „רעה", נאָר נאַכמער — „חרון"?

בת"ת ותפלה — הדיבור) — כמשנ"ת באריכה שם — אבל מחויב בתשובה לכ"ע — כפשט הלשון בקראי דתורה דנביאים ודכתובים, אלא שבכמה מהאחרונים לא פירשו כן. ואכ"מ.

41) ראה מנ"ח שם דאם תאמר דתשובה היא מצוה חיובית נמצא דכ"ז שלא עשה תשובה עובר בכל רגע ורגע על מ"ע של תשובה.

42) ראה שבועות (יב, ב). זבחים (ז, ב). „האי עשה ה"ד אי דלא עבד תשובה זבח רשעים תועבה". וראה תניא פ"א. טו"א לר"ה כט, א. וראה ליקוט פירושים לתניא פ"א ע' לב.

43) עפ"ז יובן מה שפרש"י בסיום המס' „צדיק בא לעולם — פסקה הרעה שנאמר זה ינחמנו". דלכאורה: א) בגמרא איתא יתירה מזה — „טובה באה לעולם". ב) למה מעתיק גם הכתוב „זה ינחמנו" המובא בגמ'? ג) משמיט סיום הכתוב המובא בגמרא.

והביאור: מכיוון שכוונת הברייתא „רשע בא לעולם חרון בא לעולם" שהיא פעולה נמשכת, ולאח"ז ממשיך „צדיק בא לעולם", הרי אינו מספיק ש„טובה באה לעולם", דהרי ישנה הרעה שנמשכת מצד פעולת הרשע. ולכן מפרש רש"י ש„פסקה הרעה", היינו שלא רק שטובה באה לעולם אלא שגם „פסקה הרעה". והכרחו הוא ממ"ש „זה ינחמנו", שפי'

וגם ע"ד הפשט — פשוטו של מקרא (פרש"י (עה"פ)) — יניח ממנו (יפסיק).

44) עפ"ז יש להוסיף ביאור במ"ש במס' שמחות שם „שופך דמים" (ראה לעיל הערה 11), כי גם שפיכת דמים הוא דבר נמשך, דהחטא נמשך לעולם (צפע"נ מכות ה, ב. ועוד). ובנדו"ד זה שנוטל חיי נפשו הוא נמשך תמיד עד שמשלם לו.

ווען דאָס זיין מובן ע"פ דברי הגמרא[45]: „שאלו תלמידיו את ר"י בן זכאי מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מגזלן אמר להן זה השוה כבוד עבד לכבוד קונו וזה לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו כביכול עשה עין של מטה כאילו אינה רואה ואוזן של מטה כאילו אינה שומעת שנאמר . . עזב ה' את הארץ" [46].

די הסברה איז מוסיף טעם אין דעם וואָס רב יוסף ענטפערט, אַז מיט „רשעים" וואָס ברייגעזן „חרון אף" מיינט די משנה „גנבי" (סתם, ניט דער־מאַנענדיק אַז ס'רעדט זיך וועגן „חרם"), וואָרום דער עצם החטא פון גניבה איז כעין ע"ז: אויך דער גנב האָלט כאילו „עזב ה' את הארץ ואין ה' רואה" — און דעריבער קומט אויך דורך „גנבי" (אַ מעין פון) „חרון אף" וואָס דורך ע"ז.

און דערמיט איז אויך מבואר די ברייתא וואָס זאָגט, אַז יעדער עבירה איז גורם „חרון בא לעולם" (ניט נאָר „רעה"), וואָרום ביי יעדער עבירה איז דאָ, אַן ענליכער יחס צו „כבוד קונו" ווי ביי גניבה: דאָס גופא וואָס אַ מענטש דערוואָגט זיך צו טאָן אַן עבירה איז אַ באַווייז אַז ס'דוכט זיך אים כאילו „עין של מטה אינה רואה", און ע"ד ווי ס'שטייט אין פסוק[47] „אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו", און ווי ר"י בן זכאי האָט געזאָגט צו זיינע תלמידים[48], „יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם אמרו לו תלמידיו עד כאן אמר להם ולואי תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם".

איז במילא מובן וואָס די ברייתא זאָגט צוליב דער עבירה פון „רשע בא" קומט דער עונש פון „חרון", ווייל דאָס איז מדה כנגד מדה — און ווי דער גע־בראַכטער פסוק איז עס מדגיש: „בבוא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה" — ווי־באַלד אַז דורכן חטא איז ער מבזה „עין שלמטה", קומט דערפאַר דער חרון בעולם — אַ תוצאה פון בוז וכו'[49].

און אויך נאָך דעם ווי די עבירה איז שוין אָפגעטאָן געווארן, איז נאָך אַלץ פאָראַן דער חרון, כל זמן ס'איז דאָ „רשע" — ווייל כל זמן ער האָט ניט תשובה געטאָן בלייבט נאָך אַלץ די סיבה פון „חרון": ער איז נאָך אַלץ אין דעם זעלבן מצב פון „עשה עין של מטה כאילו אינה רואה".

יא. ס'איז ידוע[50] אַז דער סיום פון יעדער מסכתא האָט אַ קשר ושייכות צו התחלת המס' (און אויך מיט דעם נאָמען פון כללות המס'), וואָס דערפאַר פאַר־בינדט מען — אין אַ הדרן — דעם סיום המס' מיט איר התחלה.

אַזוי איז אויך בעניננו[51]: אין דער ערשטער משנה (ווי דאָס איז אויס־געשטעלט אין די משניות שבגמרא[52]) ווערן מבואר די פרטי דינים פון ב"ד און סנהדרין, אַנהויבענדיק פון „דיני

45) ב"ק ע"ט, ב. וראה חדא"ג מהר"ל כאן.

46) ראה לקו"ש חט"ז ע' 265 ואילך. ושו"נ.

47) ירמי' כג, כד.

48) ברכות כח, ב.

49) ראה רש"ש כאן.

50) ראה לעיל ע' 135 שוה"ג להערה 31. לקו"ש חט"ז ע' 2-311. ושו"נ.

51) נוסף על הפשוט, שבמשנה מתחיל „דיני ממונות בשלשה כו' . . תשלומי כפל כו' ו„אין עושין עיר הנדחת אלא ע"פ ב"ד של שבעים ואחד".

52) משא"כ במשניות שנחלק לשש משניות, ונוגע לדינא לענין המקדש את האשה ע"מ שאני יודע לשנות — ראה שו"ע אה"ע סי' לח חלקת מחוקק סק"מ וראה לקו"ש ח"ד ע' 1175 הערה 1. ועוד.

וי"ל שזה שנקבע בגמרא כל דיני סנהדרין מב"ד של שלשה עד ב"ד של ע"א במשנה אחת, לרמז

ממונות בשלשה" ביז צו „סנהדרין גדולה של שבעים ואחד". און הגם אז יעדער ב"ד (שלש כו' כג, עא) האָט זיך זיין באַשטימטן סוג דינים וואָס ער איז דן, פונדעסטוועגן גלייכן זיי זיך אַלע אין דעם, וואָס דער כללות'דיקער תוכן און תכלית פון אַלע בתי־דין איז ניט נאָר צו דן זיין דעם חוטא און אים מעניש זיין, בכדי ובערת הרע מקרבך (צו אויס־ראָמען די מציאות פון רע וחטא) און „למען ישמעו ויראו וגו'" — נאָר צו באַ־ווארענען אז ס'זאָל מלכתחלה ניט זיין קיין אָרט פאָר רע וחטא.

ווי עס שטייט אין תנא דבי אליהו רבא[53], אז די סנהדרין של שבעים ואחד האָבן אויף זיך געהאַט דעם תפקיד „לקשור חבלים של ברזל במתניהם ולהגבי' בגדיהם למעלה מארכבותיהן ויחזרו בכל עיירות ישראל . . בכל מקומות ישראל וילמדו את ישראל כו'". וואָס לכאורה איז דאָס תמוה:

די אנשי סנהדרין זיינען דאָך געווען „מופלגין בחכמת התורה בעלי דיעה מרובה וכו'"[54], און זייער אָרט איז געווען בלשכת הגזית[55] — וואָס אויב זיי געפינען זיך ניט דאָרטן האָבן זיי ניט דעם דין פון סנהדרין גדולה[56] — איז ווי מאָנט מען אז זיי זאָלן קושר זיין „חבלים של ברזל במתניהם . . ולהגבי' בגדיהם למעלה מארכבותיהם"? ווי פאָסט אָזאַ הנהגה[57] פאָר אָזעלכע מופלגין בחכמת התורה בעלי דיעה מרובה: ובפרט נאָך אַוועקגיין פון לשכת הגזית — און דאָס אַליין צו פאָרהיטן און לערנען מיט אַ אידן וואָס געפינט זיך ערגעץ וואו אין די „עיירות ישראל"?

איז דער ביאור אויף דעם אין סיום המס': בשעת אז ס'איז דאָ א „רשע בעולם" פועל'ט דאָס „חרון" פון אויבערשטן בעולם, און ניט נאָר בעת מעשה החטא, נאָר ס'איז א „פעולה נמשכת",

ניט נאָר די תמידיות'דיקע התפשטות אין זמן, נאָר אויך אין אַן אופן פון התפשטות אין מקום! דער „חרון (איז) בא לעולם" — דאָס רירט אַן ניט נאָר דעם עובר עבירה, נאָר דעם גאַנצן עולם כולו[58], און עס רירט אַן אַלע אידן, אויך זיי, די סנהדרין גדולה של ע"א.

ובמילא איז פאַרשטאַנדיק, אז אויף זיי ליגט דער חוב ואחריות צו באַוואָרענען מ'זאָל מלכתחלה[59] ניט צוקומען צו א מצב וואָס זאָל גורם זיין אַז „חרון בא לעולם".

תוכנם של סנה', שענינם שיהיו סמוכין • איש מפי איש עד משה רבינו (רמב"ם רפ"ד מהל' סנהדרין), היינו שהם המשך וענין אחד ••, וזה מרומז בזה שכל סוגי סנהדרין (מג' עד עא) הוא במשנה אחת.

53) פי"א.

54) ראה רמב"ם הל' סנהדרין פ"ב.

55) מדות פ"ה מ"ד. סנהדרין פו, ב (במשנה). רמב"ם שם פי"ד הי"ב.

•) דעת רבא שגם הלואות והודאות צריך סמוכין אלא כדי שלא תנעול דלת בפני לווין תקנו שסגי בג' הדיוטות (סנהדרין ג, א). וראה שוה"ג הבאה.

••) וגם על ב"ד בחו"ל ובזה"ז אמרינן: שליחותייהו קא עבדינן (ב"ק פד, ב. גיטין פח, ב. רמב"ם שם פ"ה ה"ח. טור חו"מ ס"א).

56) שאין יכולין לדון דיני נפשות (ע"ז ח, ב). ולדעת הרמב"ן (בהשגותיו לסהמ"צ מ"ע קנג) „בטלו כל הדינין (לא רק דיני נפשות) התלויין בב"ד הגדול".

57) להעיר ממרז"ל חלוק כו' טלית של ת"ח כל שאין חלוקו נראה מתחתיו טפח (ב"ב נז, ב). — ועייג"כ תענית כג, רע"ב. מג"א או"ח רס"ב.

58) להעיר מרמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד: „צריך כל אדם שיראה עצמו . . וכן כל העולם . . הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו כו'".

59) ראה פרש"י דברים א, יג (מספרי שם).

יב. עפ"י הנ"ל קען מען מבאר זיין נאך אן ענין: אלע עניני התורה זיינען דאך הוראות צו יעדן אידן[60] — ובמילא שטעלט זיך די שאלה בנדו"ד: וואס פאר א הוראה לערנט א איד ארויס פון דעם ענין אז „רשע בא לעולם חרון בא לעולם . . צדיק בא לעולם טובה באה לעולם"?

ס'איז שווער צו זאגן, אז ס'איז נאר בכדי ארויסצולערנען דערפון דעם חומר פון א חטא, אז אן עבירה איז גורם חרונו של מקום; ולאידך, אז דורך מעשים טובים איז דא טובה ושכר — וואס שוין אין תושב"כ, אין די ציווים ומצות התורה, איז דאך אזוי פיל מבואר ומודגש דעם שכר פאר מצות און דער עונש פאר אן עבירה וכו', ביז צום כללות'דיקן אנזאג: „אם בחקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו' שלום בארץ וגו'".

אבער לויטן אויבנגערעטן הסבר קומט צו פון דעם ענין א הוראה נפלאה: בשעת א איד פאלט דורך אין אן עבירה ר"ל, קען ער זיך טראכטן: אוודאי דארף איך תשובה טאן און איך וועל טאקע תשובה טאן — אבער וואס איז דא די אייליגניש ! לייגט ער אפ די תשובה אויף א ווייטערדיקן זמן און איז דערווייל פארנומען מיט אנדערע ענינים (ובפרט אויב דאס זיינען ענינים טובים):

און אזוי אויך אין צד הטוב: בשעת איינער איז מחליט צו טאן א דבר טוב, א מצוה, ער איילט זיך אבער ניט צו טאן דאס און איז דערווייל באשעפטיקט אין עניני הרשות כו' —

און דאס באווארנט די גמרא און לערנט א אידן, אז עס טאר ניט זיין אזא הנהגה, ווייל כל זמן ער האט ניט תשובה געטאן איז שטענדיק דא „חרון" בעולם, ניט נאר בשעת מעשה העבירה; נאכמער: דאס איז ניט נאר נוגע אים אליין, נאר צו דער גאנצער וועלט: כל זמן ער האט ניט תשובה געטאן איז דער חרון שולט אויף דער גאנצער וועלט.

ועד"ז דורך עשיית הטוב [וואס „צדיק" דא מיינט דאך ניט דוקא דער אמיתית שם התואר פון „צדיק", נאר אויך צדיק בשם המושאל[61], ברייגט ער ניט נאר טובה פאר זיך, נאר פאר דער גאנצער וועלט, און אין א אופן פון פעולה נמשכת.

און בשעת א איד וועט זיך אין דעם איינטראכטן אז אין אים איז תלוי אזא גוואלדיקער אויפטו: עס זאל מיט א רגע פריער אוועקגיין דער „חרון" פון דער וועלט, און אז עס זאל מיט א רגע פריער קומען די טובה פון הקב"ה אין עולם, וועט דאס אים מוזן א טרייסל טאן און אים העלפן אראפברייגען וואס שנעלער די החלטה טובה אין פועל ממש און דורך דעם תיכף ומיד ברייגען טובה לעולם.

(משיחות יו"ד שבט וש"פ בשלח תשל"ה)

60) ראה זח"ג נג, ב.

61) ראה תניא פ"א.